

De ateistiska teologerna

Under tidigare sekel fanns en diskussion om huruvida det var möjligt för en icketroende människa att bedriva teologi i verklig mening. Under andra hälften av 1900-talet var det kanske snarare frågan om någon som inte var troende hade lust att bedriva vad Ingemar Hedenius i Sverige talade om som «svammelteologi» och «möglig teckentydarkonst» (marxismen drabbades av samma kritik). I dag är det annorlunda. Ett antal ledande filosofer som själva kallar sig för ateister eller åtminstone personligen religiöst likgiltiga intresserar sig alltmer för religion och teologi.

Att det finns ett intresse för religion förvånar visserligen inte. Religionen har alltid påverkat människors sociala, ekonomiska, kulturella och privata liv på ett genomgripande sätt. Ligger det något i vad en del samtidsanalytiker talar om som «religionens återkomst» är det inte förvånande att en filosof måste ta med religionen i beräkningen i exempelvis sin analys av människan som en samhällsvarelse.

Intresset stannar emellertid inte vid detta tämligen självklara, utan innebär också mer konstruktiva perspektiv på religionernas möjlighet. Den tyske filosofen Jürgen Habermas, en av de främsta förespråkarna för en sekulär, liberal diskursetik, har efterlyst den religiösa etikens konstruktiva bidrag till samhällsetiken. I föredraget «Glauben und Wissen», som han höll med anledning av att han blivit de tyska bokhandlarnas fredspristagare 2001, menade Habermas att religionerna bär på «viktiga resurser för att grunda vad som är meningsfullt» och därför måste «också den sekulära sidan bevara ett sinne för de religiösa språkens artikulationskraft». Mot slutet av sitt föredrag utlägger Habermas själv 1 Mos. 1:27 — att människan är Guds avbild — som en insikt om den mänskliga frihet som hotas av samtida förslag om genmanipulation. Den religiösa etiken, således, är tydligt inte bara av stor vikt för dem som delar dess livsinställning, vilket är tämligen självklart, utan också för dem som inte delar dess livsinställning men som kan dra nytta av dess rika språk eller artikulationskraft.

En annan resolut sekulär tänkare är den franske filosofen Alain Badiou som 1997 gav ut en uppmärksammad bok om Paulus, *Saint Paul: La fondation de l'universalisme*. Här menar Badiou att Paulus teologi, oaktat dess religiösa innebörd, har ett viktigt konstruktivt ärende vad gäller förståelsen av universalism i vår tid. Den slovenske filosofen och psykoanalytikern Slavoj Žižek har i bok efter bok återkommit till vad han kallar för «det kristna ärendet» som han, trots att han är ateist och marxist, vill bevara från liberal utarmning, fundamentalistisk petrifiering och allmänreligiös upplösning. En av sina senaste böcker, *The Puppet and the Dwarf* (2003), ägnar han enkom åt det kristna ärendet och visar sig då vara en driven (om än synnerligen Hegel-influerad) teolog i egen rätt. Vi skulle också kunna nämna den italienske filosofen Giorgio Agamben som skriver om Kristus och den franske filosofen Jean-Luc Nancy som skriver om inkarnationen. Exempelen skulle kunna flerdubblas.

Syftet med det som skrivs av dessa «ateistiska teologer» är inte enbart kulturhistoriskt. Här finns ett positivt ärende, nämligen att använda sig av teologiska kategorier för att utveckla den egna filosofin. Man tar tillvara en insikt om djupet hos problemartikulationen inom den klassiska teologin för en kritisk syn på kunskap, människa, samhälle etc. Vad «de ateistiska teologerna» visar sina icke-ateistiska kollegor är återigen vikten av det genuina teologiska arbetet som tydligt ingen verkar komma undan, troende eller inte.